

Toimittaja Jyrki Vesikansa. Puh. 09-777 3074, sähköposti jyrki.vesikansa@kolumbus.fi. Os. Lokitie 43 A 3, 00980 Helsinki.
Historian Ystävien Liiton kotisivut <http://pro.tsv.fi/hyl>. Vammalan Kirjapaino Oy.

Venäjä, Venäjä

■ Suomalaisen historiapäivien kiintoisimpia esiintyjä olivat kaksi venäläistä. Duuman ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtajan Konstantin Kosatshovin tervehdys oli ajankohtainen poliittinen linjaus, johon oli ympätty mm. Kremlin ulkopoliittikan nykyinen johtoaihe eli uusi eurooppalainen turvallisuusjärjestely.

Kuitenkin Kosatshovilla (tai hänen puheenkirjoittajallaan) oli myös kiintoisia historian tulkintoja, joskin myös asiavirheitä. Suomi ei lähettänyt edustajia 1906 perustettuun duumaan, vaan tyytyi omaan eduskuntaan. Esim. virolaisia duumassa kyllä toimi.

Valeri Lukinilla oli sen sijaan tutkijan vapaus. Historiapäivien avainhahmon Heikki Talvitiin neuvon mukaisesti hän myös töräytteli teesinsä ilman sordiiinoa. Tosin pyytäen muodikkaasti kuulijoiltaan anteeksi.

Ei anteeksipyyntöä tarvittu. Oli hyvä kuulla venäläisen tulkinta ei vain merkivuosista 1808-09, vaan yleisemminkin maidemme historiasta Novgorodin syntyajoista Suomen itsenäistymiseen.

Jokaisella kansalla on oma näkökulmansa historiaan -- ja kaikkialla korostuu oma maa. Siten itänaapurimme historia nähdään meillä herkästi vahvasti Suomen ja Venäjän suhteiden kehityksenä. Sitten hämmästyimme, jos esim. Nikita Hrushtshevin muistelmissa ei edes mainita Urho Kekkosen, tuon saunakaverin, nimeä.

Todellisuudessa Suomi on ollut Venäjälle enimmäkseen toisarvoinen naapuri. Keisarikunnan päätaavoite oli kauan Konstantinopolin suunnalla. Niin myös 1808. Suomen valloitus ei ollut pääteemoja Tiltsissä, vaan seuraus isommista kuvioista.

Venäläisessä (tai kiinalaisessa) historianäkemyksessä on usein

HISTORIAN YSTÄVÄIN LIITON TAPAHTUMIA

■ Palkittujen historiateosten esittely ke 22.4. klo 18

Vuoden historiateos-kilpailussa menestyneitä teoksia esitellään perinteisessä tilaisuudessa **keskiviikkona 22. huhtikuuta 2009 kello 18.00** Tieteiden talolla, Kirkkokatu 6, Helsinki.

Kahvitarjoilua ja kirjojen arpomista.

■ Matka Roomaan ja samnilaisuehdolle ke-su 3.-7.6.2009

Historian Ystävien kesämatka suuntautuu tällä kertaa Roomaan ja sen kaakkoispuolelle vuoriselle samnilaisalueelle. Matkalle voi vielä ilmoittautua, jos paikkoja on jäljellä.

Oppaana on vahva antiikin tuntija, fil. tri **Timo Sironen**. Tutustumme myös moniin keskiajan nähtävyyksiin. Loppumatkalla ohitamme Monte Cassinon, joka liittyy toisen maailmansodan historian. Roomassa pistäydytään heti saapumisen jälkeen mm. Villa Lantesa, mutta jokainen voi käydä mielikohteissaan. Hotelli on keskustassa.

Pääpiirteissään ohjelma on seuraava:

Ke 3.6. 07.55 Lento Helsinki-Rooma (AY 781).
Ohjelmaa Roomassa.
To 4.6. Rooma-Carsioli-Celano-Sulmona.
Pe 5.6. Caroville-Pietrabondate-Isernia.
La 6.6. Saepium-Bojano-Benevento.
Su 7.6. Via Appia-Caudium-Caserta-Cassinon-Rooma.
Paluu 19.40 (AY 784), perillä 00.05.

Matkan hinta on kahden hengen huoneessa 1116 euroa, yhden hengen huoneessa 1216 euroa. (Lounasporukkaan liittyminen erikseen 200,-).

Ilmoittautumiset liiton sihteerille Julia Burmanille (yhteystiedot toisaalla). Vastuullinen matkanjärjestäjä on Suomen Matkatoimisto.

■ Syysretki la 12.9. Villa Maireaan

Liiton syysretki suuntautuu Porin lähelle Noormarkkuun, jossa tutustumme mm. **Alvar Aallon** suunnittelemaan kuuluisaan *Villa Maireaan*. 1930-luvun funktisen huippua edustavaan huvilaan pääsee tutustumaan vain tilauksesta. Tutustumme myös muuhun Ahlström-yhtiön ruokkimiljööseen sekä muihin seudun nähtävyyksiin. Lounas ja kahvituu kuu- luitien asiaan.

Yhteinen bussi lähtee Helsingistä, mutta mukaan voi tulla myös matkan varrella tai saapua paikalle omin päin.

Tarkempia tietoja seuraavassa Historian Ystävissä sekä liiton kotisivuilla. **Tiedusteluihin** vastaa liiton sihteerä Julia Burman, jolle voi jo ilmoittautua mukaan. Paikkoja on rajoitetusti, ne täytetään ilmoittautumisjärjestyksessä. Osanottomaksu on suoritettava pankkiin ao. eräpäivään mennessä.

MUITA TILAISUUKSIA

Suomen kirkkohistoriallinen seura (www.skhs.fi)

■ **Ma 6.4. klo 18.00** teol. tri, piispa **Gustav Björkstrand** luennoi arkkipiispa Jakob Tengströmistä ja suuriruhtinaskunnan syntypaikoista Porvoon tuomiokapitulin istuntosalissa, jonka jälkeen kahvitus piispantalossa (Lukiokuja 2, Porvoo).

■ **Ke 13.5. klo 8.30 alk.** **Kristinusko ja historia-seminaari** Helsingin yliopistossa (Portanian sali 674). Esiintyjät mm. prof. Seikko Eskola, prof. Kaarlo Arffman, dos. Kimmo Kääriäinen, dos. Markku Ruotsila, dos. Mikko Ketola. Järjestäjät Helsingin yliopiston kirkkohistorian laitos, Kirkkopalvelut, Suomen Lähetysseura, Suomen Raamattuopisto.

■ **La 16.5. klo 8.30 alk.** **kevätretki** itäiselle Uudellemaalle oppaina prof. **Markus Hiekkanen** sekä dosentit **Tuija** ja **Esko M. Laine**. Ilmoittautuminen 15.4. mennessä jenni.krapu@helsinki.fi tai 0400 941 723

■ **Poliittisen historian klubissa** Helsingin Työväentalon Juttutuvassa käsitellään joka toinen maanantai-iltana kiintoisia lähihistorian ja muita yhteiskunnallisia teemoja. Alustajina on ollut sekä tutkijoita että tapahtumiin osallistuneita ja keskustelu on ollut vilkasta. Paikka kannattaa varata ajoissa.

Lisätietoja www.juttutupa.com.

pitkät jännevälit. Lukinin mukaan Venäjällä on katsottu, että Suomenlahden rannikko kuului Novgorodin vaikutuspiiriin, kunnes mongolien hyökkäys avasi Ruotsille mahdollisuuden idässä. Tämäkin näkemys kannattaa muistaa ”idän uhkan varjossa”-ajattelun rinnalla.

Venäläisten mielestä Aleksanteri I vapautti Suomen Ruotsin vallasta ja antoi meille autonomian. Äiti Venäjän hoivaan mahtui kasvatillapsia, jotka saivat toki ylläpitää kansanrunoutta ja mui-

ta perinteitä. Emme kuitenkaan osanneet olla kiitollisia, vaan aloimme vaatia liikaa, mikä sai Nikolai II:n vastatoimiin.

Sama kaava on voimassa Venäjällä edelleenkin. Tshetseenit ja muut kansat eivät saisi tavoitella mahdollisia. Baltit, puololaiset ja muut taas kaivelevat historiaa ennakkoluuloisesti. Suomi ymmärtää sentään Kosatshovin mukaan katsella tulevaisuuteen.

Ei venäläinen näkökulma ole Suomessa tuntematon. Matti Klinge ymmärtää sitä pitkälle

mm. tuoreessa teoksessaan *Napoleonin varjo*. Hän on myös korostanut, ettei ole nationalisti, vaan patriootti – kuka sitten onkin *Pater Patriae*.

Venäläinen näkökulma on kuitenkin, jos ei nationalistinen, niin imperiaalinen. Jos pienen kansakunnan olemassaololla on itseisarvo, se voi kohtuullisesti korostaa omaa näkökulmaansa. Eivät siitä toiset huolehdi. On silti hyvä tietää myös muut arviointivinkkelit.

JYRKI VESIKANSA

Waltarin elämäkerta vuoden historiategos

Historian Ystävien Liitto julkisti Suomalaisilla historiapäivillä vuoden 2008 historiategoksen. Se oli filosofian tohtori **Panu Rajalan** teos *Unio Mystica – Mika Waltarin elämä ja teokset* (WSOY 2008).

Palkintolautakunta perusteli ratkaisua toteamalla, että Panu Rajala käsittelee ja arvioi monipuolisesti Mika Waltarin – maamme kansallisesti ja kansainvälisesti merkittävimmän historian popularisoijan – kaikki pääteokset. Tällä tavoin Rajala valottaa Waltarin historianäkemyksiä muinaisen Egyptin ja Bysantin ajoista läpi Euroopan ja Suomen historian aina 1960-luvulle saakka. Poliittis-historialliset yhteydet asettuvat paikalleen milloin perusteellisesti, milloin vain muutamilla tyylikkäällä kirjallisuusveoilla kuvattuina.

Rajalan teos ei ole pelkästään henkilöhistoria, Waltarin elämäkerta. Rajala osoittaa havainnollisesti tutkimuksessaan, miten kirjailijan teosten avulla tämän elämäntyön esittely voidaan laajentaa perusteelliseen tieteelliseen pohjatyöhön nojautuvaksi ja kirjallisesti nautittavaksi historialliseksi teokseksi. *Unio Mystica* on monien aikakausien ja monien kirjallisuuden lajien erinomainen kuvaus.

Kirjoittaja osoittaa samalla ansiokkaasti sen, miten Waltarin teokset asettuvat kuhunkin historialliseen ajankohtaan niissä esiintyvien henkilöiden ja tapahtumien avulla. Samalla lukija voi havaita, miten Waltarin kunkin teoksen tunnelma syntyy kullistakin aatteellisista virtauksista.

Panu Rajala palkittiin vuoden 2008 historiategoksesta.

Tällöin ei ole unohdettu sitä, että teosten saama kritiikki kuvaa myös kyseistä aikakautta ja sen henkeä.

Kunniamaininnat jaettiin seuraavasti:

Antti Kujala: *Vankisurmat. Neuvostotavankien laittomat ampumiset jatkosodassa* (WSOY 2008).

”Kirja käsittelee kipeää aihetta, viime sotien sotavankien surmaamista, ensi kerran kokonaisvaltaisesti ja taidolla.”

Jussi T. Lappalainen, Lars Ericson Wolken ja Ali Pyökkänen: *Suomen sodan historia 1808–1809* (SKS 2008).

”Yksi kirjoista, joka viime vuonna käsittelee kahdensadan vuoden takaista, Vänerikki Stoolin jo unohtumassa olevaa sotaa modernein kysymyksenasetteluin.”

Marjo T. Nurminen: *Tiedon tyttäret* (WSOY 2008)

”Kirja tuo ansiokkaalla tavalla naisnäkökulmasta suuren yleisön tietoisuuteen oppineisuuden ja valistuneisuuden historiaa.”

Erkki Pihkala: *Yhdentyvä Eurooppa. Euroopan unionin taloushistoria* (SKS 2008).

”Talushistorian asiantuntijan kemuksella valaisee selväpiirteisesti tapahtumaketjua, joka on kadonnut päiväkohtaisten uutisten viidakoon.”

Palkintolautakuntaan kuuluivat puheenjohtajana professori **Ohto Manninen** sekä jäsenenä lehtori **Markku Liuskari** ja fil.maist. **Veikko Löytyniemi**.

Sotasurmat esillä vuosikokouksessa

■ Historian Ystäväin Liiton hallitukseen valittiin vuosikokouksessa 4.3.2009 uusina jäseninä **Maija Saksala** ja **Päivi Siltala-Keinänen**. Erovuoroista jäsenistä jatkaa **Tuomas Heikkilä**. Liiton puheenjohtajana toimii edelleen **Heikki Talvitie**, varapuheenjohtajana **Martti Häikiö** sekä sihteerinä **Julia Burman**.

Vuosikokouksessa keskusteltiin mm. Historiallisen Aikakauskirjan kehittämisestä. Aikakauskirjan hallituksessa liittoa edustajavat **Tuomo Lappalainen**, **Harri Rinta-aho** ja **Jukka Tarkka**.

Sotavangeilla kovia kohtaloita

Dos. **Antti Kujala** alusti kokouksessa vuoden historiateos-kilpailussa kunniamaininnan saaneesta tutkimuksestaan **Vankisurmat**. Se kuuluu Kansallisarkiston toteuttamaan Sotasurmat-projektiin.

Kujalan mukaan sotavankien kohtelua Suomessa ei pidä verra-

ta Saksan tai Neuvostoliiton kaltaisten diktatuurien toimintaan, vaan esim. Britanniaan tai Ranskaan 1900-luvun sodissa. Tilastoluvut ovat tällöin ”ikäviä” Suomelle. Kuitenkin Kujala muistutti, että kaikissa sodissa koetaan hirveyksiä. Hävinneiden osapuolten teot vain tutkitaan tarkemmin kuin voittajien.

Virallisen tiedon mukaan Suomi sai jatkosodassa 64.000 sotavankia. Luvusta puuttuu Kujalan mukaan kuitenkin kolmisen tuhatta henkeä, jotka kuolivat ennen rekisteröintiä. Kaikkiaan sotavangeja kuoli 22.000 eli kolmannes. Esim. Japanin kovina pidetyissä leireissä kuolleisuus oli 25 %.

Noin tuhat sotavankia eli 5,5 % ammuttiin – heistä pari sataa ennen rekisteröintiä. Myös tämä luku on kansainvälisesti korkea.

Sodan yleinen kulku vaikutti

Sodan yleinen kulku vaikutti vankien kohteluun. Se oli kovaa sodan alussa, jolloin luotettiin voittoon. Oli myös revanssihenkeä ja joillakin kostonhaluakin. Kujala muistutti kuitenkin, että enimmäkseen sotavangeja tylsty

kohdella vieroksuttiin, kuten **Väinö Linnakin** kertoo.

Kun pulaa oli niin miehistä rintamalla kuin työvoimasta kotiseudulla, vankien vartiojoksi jäi usein heikkoa aineista. Vankien suuri määräkkin yllätti. Joukkosurmiin ei Suomessa kuitenkaan syyllistytty. Heikko muonitus heikensi vankien terveyttä ja nostatti nurinaa, josta saatettiin rangaista ankarasti.

Staligradin käänteän jälkeen sotavankien kohtelu parani. Heitä alettiin sijoittaa vihdoinkin myös siviilitöihin mm. maataloilille. Siellä vankeja kohdeltiin yleensä hyvin ja osa heistä olisi halunnut jäädäkin Suomeen. Toki tietäen, että sotavankiteuten joutuminen oli Neuvostoliitossa rikos.

Päämaja ei käskenyt käyttämään kovia otteita sotavankien kohtaan, mutta ongelmat tiedettiin eikä niihin herkästi puututtu. Korkein asiasta myöhemmin tuomittu oli kenraaliluutnantti **K.L. Oesch**, joka antoi suullisen ohjeen tiukasta kurinpidosta vankileirillä. Alaiset laativat tästä kirjallisen käskyn, jonka perusteella hän sai ensin 13 vuoden tuomion. Korkein oikeus alensi sen kolmeen vuoteen, mutta Oesch jäi vaille kolmatta leijonaa. (JVe)

Lahden historiapäivät jälleen yleisömenestys

Jo kymmenen suomalaiset historiapäivät pidettiin Asikkalassa ja Lahdessa 5.–7. helmikuuta. Ne olivat jälleen suuri yleisömenestys ja esiintyjät

Danielson-Kalmarin seminaarin jälkikeskustelussa Leila Korhonen, Kirsti Rissanen ja kirjastorakennuksensa isäntä Heikki Talvitie.

saivat puhua täysille saleille. Yhteensä päiville osallistui noin 1500 kuulijaa. Niillä luennoi nelisenkymmentä asiantuntijaa – kotimaan ohella Ruotsista, Unkarista ja Yhdysvalloista.

Vuoden yritys -teemassa dos. **Kai Hoffman** tutustutti suomalaisista sinisimpään eli Fazeriin ja Sveitsin suurlähteiläs **Josepf Bücher** esitti tervehdyksen Fazerien aiemmasta kotimaasta. Yrityksen käyttämiä raaka-aineita kaakaota ja ruista käsiteltiin talous- ja kulttuurihistorian sekä kansanterveyden näkökulmista.

Historiapäivät avasi pääministeri **Matti Vanhanen**, joka on Merkki-vuosi 1809 -valtuuskunnan puheenjohtaja. Duuman ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtajan **Konstantin Kosatshov** esitti Venäjän näkemyksen yhteiseen historiaan. Molempia puheita esitellään ohessa.

Merkki-vuoteen 1809 liittyen pohdittiin Suomen sotaa sekä Suomen

sopeutumista autonomiaan mm. yrittäjien, rajaseutujen ja kirkon näkökulmasta. Talvisodan alkamisesta tulee puolestaan kuluneeksi 70 vuotta, joten sotilasjohdon henkilösuhteet, kansanhuolto ja naisten talvisota olivat esillä, samoin sodan poliittiset kuviot.

Autonomian ajasta esiteltiin Venäjän keisarinna ja pohdittiin 1800-luvun kansallisia liikkeitä ja identiteettitkisyymiä. Lisäksi tutustuttiin humanistis-luonnontieteellisiin tutkimusprojekteihin historian tutkimuksessa. Myös historiapäivien ruotsinkielisessä ohjelmassa paneuduttiin vuoteen 1809.

Historiapäivät päätti entisen pääministerin **Paavo Lipposen** ja prof. **Kari Hokkasen** keskustelu historian tulkinnoista. Historiapäivillä julkistettiin myös Historian Ystäväin Liiton valitsema vuoden 2008 historiateos.

Historiapäivien aineistoa on sivuilla www.lahdenmuseot.fi.

Pääministeri Matti Vanhanen avasi X historiapäivät

Aleksanteri I korosti myös Ruotsin-suhteita

■ Avatessaan X Suomalaiset historiapäivät pääministeri Matti Vanhanen tarkasteli merkkipäivänsä 1808–09 nykyhetken valossa. Ohessa otteita hänen puheestaan. Se on kokonaisuudessaan mm. historiapäivien kotisivuilla.

Porvoon valtiopäiviä pohtiesaan Vanhanen huomautti, että **Aleksanteri I** ”liitti samaan lauseeseen Suomen kansakunnaksi korottamisen ja hyvät suhteet vanhaan emämaahan: ”Tämä jalo ja rehellinen kansa on silloin siunaava Kaitsemusta, joka on määrännyt asiain nykyisen järjestyksen. Korotettuna tästä lähtien kansakuntien joukkoon se on lakiensa turvissa muistava entistä hallitustaan ainoastaan kehittääkseen ystävällisiä välejä, jotka rauha on palauttava.”

”En ole aikaisemmin tullut tätä yhteyttä havainneeksi, enkä ole huomannut kovin monien tutkijoidenkaan pohtineen sen merkitystä. Yksi mahdollisuus oli keisarin kaukonäköisyys, joka johtikin sitten Aleksanteri I:n ja Ruotsin tulevan kuninkaan **Bernadotten** sopimukseen Turussa elokuussa 1812, **Napoleonin** jo hyökättyä Venäjälle. Tämä sopimus taas aloitti Suomelle sata ja Ruotsille kaksisataa rauhan vuotta. Suomen tulevan kehityksen kannalta tärkeätä oli sitten myös ns. Vanhan Suomen liittäminen

muun Suomen yhteyteen sekä pääkaupungin alueellistaminen Turusta Helsinkiin.”

”Aleksanteri I:n valistusaatteiden ja reaali politiikan rinnalla suomalainen valtiomiestaito pääsi oikeuksiinsa. Näistä aineksista syntyi uusi autonominen Suomen suuriruhtinaskunta tänne karuihin pohjoisiin oloihin.”

”Tämä historiallinen tilanne loi edellytyksiä kansakunnan rakentamiseen ja lopulta tietä itsenäiseen ja demokraattiseen valtioon, josta tuli myös Euroopan Unionin jäsen.”

”Meillä suomalaisilla on ymmärrettävästi taipumus ajatella, että tuon ajan tapahtumat veivät väijäämättä kohti itsenäistä Suomea. Tulevaisuuden ennustaminen lienee kuitenkin ollut tuolloin ainakin yhtä vaikeata kuin tänään.”

”Nykyaikaisessa mielessä kansakunta oli silloin kaikkea muuta kuin valmis, mutta 1800-luvun kansalliselle nousulle oli luotu vahvat edellytykset. Merkkivuoden teemana onkin ”Kansakuntaa rakentamaan” ja sen tunnukset viittaavat sivistykseen, työhön ja laajempaan eurooppalaiseen yhteyteen tuon rakennustyön perustana. Se viittaa myös kansakuntamme rakentamiseen snellmanilaisena sivistysliikkeenä.”

”Kulloisenkin ajan mukaan

Pääministeri Matti Vanhanen avasi kymmenen suomalaisen historiapäivien.

meillä on ollut taipumusta korostaa kahta rinnakkaista perinnettä vuosien 1808 ja 1809 tapahtumien muistamisessa. Yhtäältä on **John Ludvig Runebergin** hengessä korostettu sankarillista taistelua Suomen sodassa. Toisaalta on painotettu Porvoon valtiopäiviä, keisarin kaukonäköisyyttä ja realismin merkitystä Suomen politiikassa. Tämän hetken tutkimus taas näyttää analysoivan, miten tosiasiaa kansainvälinen kehitys, Aleksanteri I:n valistusaatteet, sota, suomalaisten aloitteellinen valtiomiestaito ja tuon ajan johdon sekä kansan poliittiset ja moraaliset ristiriidat kietoutuivat kokonaisuudeksi.”

”Tämän päivän maailmassa voimme nähdä 200 vuoden takaisen ajan tavalla, joka tekee kunniaksi kaikille tuon ajan ihmisille Suomessa, Ruotsissa ja Venäjällä sekä liittää heidät laajempaan eurooppalaiseen taustaan.”

DUUMAN AVAINHENKILÖ HISTORIAN TULKINNOISTA:

”Suomalaiset kyenneet elämään tulevaisuudelle”

■ Venäjän duuman ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja **Konstantin Kosatshjov** tarkasteli historiapäivien avajaisissa Suomen ja oman maansa historiaa. Ohessa pääkohtia puheesta. Koko puheen epävirallinen suomennos on historiapäivien kotisivuilla.

”Juhlavuosi antaa meille oivan tilaisuuden yrittää puolueettomasti tarkastella menneisyyttämme. Nykyään voidaan varmasti todeta: autonomian aika vaikutti myönteisesti Suomen kehitykseen. Suomalaiset ovat niitä harvoja kansoja, jotka ovat ky-

enneet yhtäältä hyötymään parhaimmalla mahdollisella tavalla vieraaseen valtioon kuulumisesta ja toisaalta sopivan tilanteen tarjouduttua saavuttamaan itsenäisyyden ja näin todistamaan oikeutensa kansalliseen suveriniteettiin.”

”Haluaisin erityisesti korostaa yhtä tärkeää seikkaa niiden keskustelujen valossa, joita käydään nykyään Euroopan historiasta ja joissa pyritään ”tarkistamaan” sitä ajankohtaisia poliittisia suhdan-

teita myötäillen. Toisin kuin eräät muut kansat, joilla on tiettyssä vaiheessa ollut yhteinen historia maamme kanssa, suomalaiset ovat useistakin venäläisten kanssa olleista erimielisyyksistä huolimatta pitäneet mielessään yhteisen menneisyytemme myönteisiä ja yhdistäviä asioita sekä kyetneet elämään tulevaisuudelle, ei menneisyydelle, ja olemaan sekoittamatta kansoja ja hallintojärjestelmiä.”

”Kansat, jotka osaavat arvostaa hyvää, suhtautua viisaudella menneeseen ja katsoa luottavaisesti tulevaisuuteen, eivät koskaan joudu historiallisten kompleksien ja loukkausten ansaan.”

”Olisi tietenkin epäoikeudenmukaista väittää, että Suomi syntyi vasta 1809. Suuriruhtinaskunnan oikeus- ja hallintojärjestelmän sekä uskonnon ja tapojen perusteet luotiin jo Ruotsin vallan aikana. Aleksanteri I lupasi Porvoon valtiopäivillä uusille alamaisilleen säilyttää heidän uskontonsa sekä kaikki heidän entiset perustuslakinsa ja etuisuutensa. Suomen historian venäläisen vaiheen aikana perustettiin myös Suomen tärkeimmät hallintoelimet.”

”Venäjän vallan aikana suomen kieli sai virallisen kielen oikeudet, muotoutui suomalainen kansallinen itsetunto ja alkoi voimakkaasti kehittyä suomalainen kulttuuri, muun muassa kirjallisuus, musiikki ja kuvaamataide. Talous vahvistui, suuriruhtinaskunta sai oman tullirajan, postilaitoksen, rautatien sekä kansallisen valuutan, markan, joka jäi historiaan vasta Suomen liittyessä EMU-rahaliittoon tällä vuosisadalla.

Henrik Meinander kertoi talvisodasta ”yhteyksissään”.

Tiina Kinnunen käsitteli naisten talvisotaa.

Ilkka Teerijoki kertoi Haminan rauhnan vaikutuksesta Tornion seutuun.

Jaana Luttinen on tutkinut Suomen sodan vaikutuksia Iisalmen seudulla.

Verrattuna vuoteen 1840 Suomen teollisen tuotannon volyymi oli vuoteen 1905 mennessä kasvanut 300-kertaisesti. Yhtä nopeaa teollisuuskasvua ei ollut missään muussa Venäjän keisarikunnan osassa.”

Duuman ulkoasianvaliokunnan puheenjohtaja Konstantin Kosatshjov puhui hyvin monia kieliä, mutta esitti ”virallisen” näkemyksen merkkivuoteen 1809 tulkin välityksellä.

”Kuuluminen Venäjään ja Pietarin läheisyys avasivat suuriruhtinaskunnan asukkaille laajoja kehityksen ja itsensä ilmaisemisen mahdollisuuksia. Prosessi oli vastavuoroinen. Yli sadan vuoden ajan suomalaiset toivat oman panoksensa Venäjän taloudelliseen, poliittiseen ja kulttuuriseen kehitykseen. Vuonna 1908 valtionviroissa keisarikunnassa palveli 534 suomalaista aatelmiehistä. Heidän joukkoonsa kuului myös Suomen tuleva marsalkka **Carl Gustaf Emil Mannerheim.**”

”Historiassamme on ollut erilaisia, hyviä ja traagisiakin aikoja. Yrittäkäämme oppia esisiltämme näkemään menneiden aikojen suurmiesten toimintalogiikan ja välttämään heidän tekemiään virheitä. Kansanviisaus opettaa, että hyvät suhteet ja toimiva yhteistyö lähinaapurin kanssa ovat paljon tärkeämpiä kuin yhteydet kaukana asuvaan sukulaiseen”, Kosatshjov sanoi korostaen maansa aloitetta uudesta eurooppalaisesta turvallisuusjärjestelystä.

Valeri Lukin esitteli Asikkalassa naapurimaan historiatulkinnan "Venäjä vapautti Suomen 1808–09"

– Vuosien 1808–09 sotaa ei Venäjällä tunneta, kertoi pietarilaisen Suvorovin muistomuseon tutkija **Valeri Lukin** jo perinteikkäässä Danielson-Kalmarin -seminaarissa Asikkalassa 5.2.. Tilaisuus avasi Suomalaiset historiapäivät. Aiempi kutsuseminaari oli nyt kaikille avoin ja väkeä oli ison seurakuntasalin täydeltä. Sitä ennen nauuttiin aamukahvit viereisessä **J.R. Danielson-Kalmarin** huvilassa.

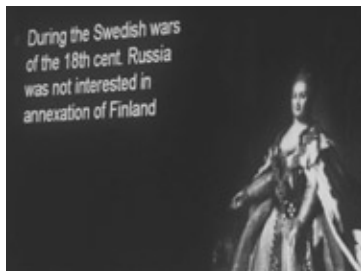
Venäjällä "Suomen sodalla" tarkoitetaan Lukinin mukaan talvisotaa 1939–40. Suomen valloitus 1808–09 on venäläisten silmissä vähäinen intermezzo **Napoleonin** ajan suuressa oopperassa. **J.L. Runebergin** kuuluisiksi tekemiä taisteluita pidetään lähinnä etuvartiokahakoina. Ainoana suurena saavutuksena Venäjällä juhlittiin Viaporin kukistamista.

Venäjällä on monia koulukuntia

Lukin muistutti, että Venäjällä on monia historian koulukuntia, kuten keisarillis-kansallinen, liberaali ja kommunistinen. Ne kaikki poikkeavat kuitenkin Suomessa yleisestä kansallisesta näkemyksestä, mitä Lukin pyysi anteeksi. Oli kuitenkin hedelmällistä kuulla aito venäläinen näkemys Suomen liittämiseen keisarikuntaan.

Niinpä neuvostoajana **Aleksanteri I:n** hyökkäys Suomeen tuomittiin aggression, mutta Vanhan Suomen liittämistä valloitettuun suuriruhtinaskuntaan pidettiin silloinkin virheenä. Ve-

Valeri Lukinin mukaan Katarina Suuren ajan Venäjä ei ollut kiinnostunut liittämään Suomea keisarikuntaan.

näläisellä verellä lunastetusta maasta ei saanut luopua.

Pietari Suurta kiitettiin **Aleksanteri Nevskin** perillisenä siitä, että hän avasi Venäjälle pääsyn Itämerelle. Suomenlahden rannikkoa pidettiin perinteisesti venäläisenä maana, joka menettettiin mongolien hyökkäyksen paineessa 1200-luvulla. (Novgorodin vaikutus olikin ulottunut aikanaan pitkälle länteen.)

Suomen sisämaa ei kiinnostanut

Suomen sisämaa ei sen sijaan kiinnostanut Venäjää 1700-luvulla. Alue palautettiin valloituksen jälkeen kahdesti Ruotsille, joka puolestaan alkoi kahdesti revanssisodan. Esimerkiksi isovihasta ei Venäjällä toisaalta keskustella.

Katarina Suuren hovissa puhuttiin Lukinin mukaan toki "Ruotsin kysymyksestä" ja mm. perintöruhtinas **Aleksanterista** kaavailtiin suojeluvaltioksi tehtävän Suomen kuningasta. Ehdotukset kuitenkin torjuttiin.

Sodan syynä 1808 oli Lukinin mukaan **Kustaa IV Aadolfin** horjuva politiikka. Venäjä hyökkäsi, mutta Aleksanterilla ei ollut muuta vaihtoehtoa ja Ruotsia sentään varoitettiin. Lukin toki lisäsi, että Venäjä on yleensäkin syyttänyt sodista muita.

Austerlitzin ja muiden Napoleonin voittojen jälkeen Kustaa IV Aadolf oli naiivi kieltäytyessään joustamasta mannermaasulkeuksissa. Britannia tosin provosoi sotaa – ja Ruotsi luotti liikaa sen apuun. Kööpenhaminan valloitus uhkasi puolestaan Venäjän asemaa Itämerellä; Trafalgarin voittajan laivasto saattoi tukkia sen meriyhteydet.

Ruotsin suunta rauhoitettiin

Hyökkäykseen liitettiin Lukinin mukaan kuitenkin pyrkimys rauhoittaa viimein Ruotsin suunta. Venäjän voitto 1808–09 lopetti Ruotsin vuosisataisen laajentumisen ja teki siitä puolueettoman

Valeri Lukin pyysi miltei anteeksi sitä, että venäläinen näkökulma historiaan voi loukata suomalaisia.

maan. Suomi oli tässä prosessissa toisarvoisen.

Sodassa venäläiset pärjäisivät takaiskuista huolimatta ruotsalaisia paremmin. Viapori antautui, koska Venäjän armeija oli vahvempi. Tämä merkitsi Suomen vapauttamista ja autonomian syntyä. Suomalaisten pitäisikin Lukinin mukaan "ylistää **Cronstedtia**". Runebergin antama kuva hämää.

Talonpoikainen sissisota 1808 johtui puolestaan Ruotsin lietsomista perusteettomista toiveista. Silti sen vaikutusta on liioiteltu. Venäläisille joukoille korostettiin kansainvälisen oikeuden noudattamista; sen rikkomisesta rangaistiin.

"Miksei Ruotsin länsiosissa ollut sissisotaa. Ruotsi pelasi suomalaisilla sotilailla", Lukin kysyi ja ylisti Pohjanlahden ylitystä jäätä myöten 1809 "loisteliaana suorituksena". **Kulnevin** saavutuksen voi rinnastaa **Suvorovin** johtamaan Alppien ylitykseen.

Runebergiä ei Venäjällä tunnetta ja **Barclay de Tollyn** patsas Pietarissa korostaa hänen ansioitaan taisteluissa Napoleonia vastaan – ei Suomen valloituksen johtamista. Tietty venäläisten tappiot 1808 eivät olleet ratkaisevia.

"Suomen oltava kiittollinen"

Valloitettua Suomesta muodostettiin valtio ja kansakunta, Lukin muistutti. Hän torjui kuitenkin teorian tasa-arvoisesta valtiosopimuksesta. "Oli vain Venäjän hyvää tahtoa kohottaa Suomi kansakuntien joukkoon", Lukin

arvioi ja muistutti, että hallitsija sai aina vetää takaisin myöntämänsä erioikeudet.

”Suomalaisten oli oltava kiitollisia ja lojaaleja -- Venäjään vapautti Suomen”, Lukin pelkisti. Aleksanteria ei arvosteltu myöhemminkään hänen Suomen-politiikastaan, koska suomalaiset olivat keisarille uskollisia toisin kuin puolalaiset. **Aleksanteri II** lisäksi Suomen oikeuksia vastakohtana kapinoinville puolalaisille.

Tilanteen muuttumiseen vaikuttivat Lukinin mukaan strategiset intressit. **Nikolai II:lla** oli kuitenkin valta poistaa Suomen oikeuksia. ”Me annoimme suomalaisille heidän maansa”, Lukin pelkisti lisäksi, että suomalaiset ja venäläiset ovat erilaisia.

Tilsit ja Molotovin-Ribbentropin sopimus

Keskustelussa Lukin muistutti, että Pietarissa oli myös inkeriläinen miliisi. Suomalaisten erikoisaseama ei siis ollut ainutlaatuinen monikansallisessa keisarikunnassa. Ongelmia ei olisi tullut, jos suomalaiset eivät olisi alkaneet pyrkiä liialliseen itsenäisyyteen.

Jos Tilsitin sopimusta verrataan **Molotovin-Ribbentropin** sopimukseen 1939, niin jälkimmäinen oli Lukinin mukaan suuri saavutus. Miksi baltit, suomalaiset ja muut moittivat sitä? Länsivallat antoivat sitä ennen **Hitlerille** vapaat kädet torjuessaan **Stalinin** ehdotukset.

”Myös Tilsitin sopimus oli hieno”, Lukin korosti. Aleksanterilla ei ollut alkuun selkeää tavoitetta Suomessa – ja hänen tärkein päämääränsä oli Bosporilla. **Mihail Speranski** ei edustanut venäläistä valtavirtaa ja Vanhan Suomen luovuttamisen ohella Aleksanteria moitittiin Pietarissa myös autonomian antamisesta Puolalle. Venäjän kerran valloittamista alueista ei saanut luopua.

Wienin kongressissa 1815 Ruotsi oli ainoa maa, joka ei saanut Napoleonin ajan menetyksiään takaisin. Se sai kuitenkin Norjan, joka oli Lukinin mukaan hinta vuoden 1812 politiikasta. Se jatkuu mm. **Heikki Talvitien** mukaan Tukholmassa edelleen. (JVe)

MERKKIVUODEN 1809 TAPAHTUMIA

- 1.–30.4. *Polkuja maalla ja kaupungissa* -näyttely. Porvoo.
- 3.4.–4.10.2009. *Keisari Aleksanteri I – hurmuri ja hallitsija*. Näyttely Turun linnassa ja historiallisessa museossa.
- 6.4. *Aleksanteri I – keisari ja suuriruhtinas* -luentosarja Turussa jatkuu maanantaisin klo 17.30–19.00 Turun suomenkieliselä työväenopistolla.
- 7.4. *Studia Historica Turtolaensia* -luentosarja Kouvolassa sekä eri puolilla Kymenlaaksoa syksyn 2008 ja kevään 2009 aikana tiistaisin klo 18–20.
- 15.5.–20.9. *Kaksoiskotka kaskimailla*. Elämää 200 vuoden takaa Mikkelin seudulla -näyttely Mikkelin taidemuseossa.
- 15.5. alk. *Suomesta sodittiin* -näyttely Mikkelin Jalkaväkimuseossa.
- 15.5.–20.9. *Tuunattua Tuuvaa* -näyttely Mikkelin taidemuseossa.
- 11.06. *Kustaa Vaasa* -seminaari Jyväskylässä.
- 26.6. *Sotaooppera/Krigsoperan* Haaparannalla, ensi-ilta. Esitetään kesä-heinäkuussa.
- 26.6. alk. *Sururaita, riemukaari* -näytelmä Ähtärissä.
- 4.7. Teatteriesitys *Kahdet tanssiaiset* Oulussa. Teatteri Neliapila.
- 4.7. alk. *Kulttuurivartit* Porvooon Raatihuoneentorilla.
- 6.7. *Kansainvälisen Hallintotieteellisen Instituutin IIAS:n konferenssi* Helsingissä.
- 18.7. *Valtiopäivien päättäjät* – kaupunkijuhla Porvoossa.
- 19.7. *Jumalanpalvelus – valtiopäivien päättäjäsistä 200 vuotta* Porvooon tuomiokirkossa.
- 19.7. alk. *Kenraali Tiijana*. Olli Tiainen -menestysdraamalle 11 uutta esitystä Vuonislahdessa.
- 25.7. *Suurten orkestereiden valtiopäivätanssiaiset* Tolkkisissa Porvoossa.
- 30.7. *D 1809 -oopperan* ensi-ilta Kokkolassa.
- 30.8.–6.9. *Suomi marsii rajalta rajalle* -tapahtuma Niiralasta Haaparantaan. Ohjelmaksi Oulussa 5. 9. klo 12.
- 1.9. alk. *Suomen sota 1808–1809* -näyttely Tampereella Lenin-museossa.
- 1.9. *Santahaminan sotilassaaren 200-vuotisjuhla*viikot.
- 1.9. *Engelipuiston taideteoksen paljastaminen* ja puiston avajaiset Porvoossa.
- 8.9. *Suomi autonomian synnystä nykyaikaan* -seminaari Oulussa.
- 19.9. *Rajaton raja* -juhlatapahtuma Muoniossa.
- 25.9. *Suomen valtiollisen järjestyksen synty* -kollokvio Turussa.

Tapahtumista tarkemmin www.1809.fi.

TAPAHTUMIA HAMINASSA

Haminan rauhan merkeissä on kaupungissa runsaasti tapahtumia. Niistä tarkemmin www.haminanrauha.fi. Ohessa poimintoja.

- 17.4. *Arkkienkeli Oulussa* -näytelmän ensi-ilta Haminan Teatterissa.
- 1.–5.6. *Lasten suurleiri*: Mekkala – Aikaseikkailu 1809–2009.
- 4.6.–27.9. Näyttely *Haminan rauha 1809*.
- 2.8. *Haminan kadettikoulu sivistyslioppilaiden kasvattajana -seminaari*. RUK:n maaneisi.
- 27.–28.8. *Itämeren tulevaisuuskonferenssi*.
- 16.9. *Haminan rauha 200 v.* -risteily Helsinki – Hamina.
- 17.–19.9. *XX Suomalais-venäläinen historiatutkijoiden symposiumi*. Haminan Työväentalo
- 17.–20.9. *Haminan rauhan 200-vuotisjuhla*viikonloppu.
- 17.9. *Haminan rauhansopimuksen vuosipäivä*.

Kesäseminaarissa komea esiintyjäjoukko

■ Historian Ystävien ja Lahden kansanopiston perinteisen kesäseminaarin teemana on tänä vuonna Suomalaisuuden omakuvaa. Kuten oheinen ohjelma kertoo, paikalla on komea joukko

parhaita asiantuntijoita. Juhannuksen edellä 15.–17. kesäkuuta kannattaa lähteä kulttuurimatkalle Vesijärven tuntumaan!

Seminaariin voi osallistua vaikka vain yhtenä päivänä. Kansanopistolla saa toisaalta hyvin edullisen ja ihan mukavan majoituksen sekä maittavaa ruokaa. Iltaisin kesäisestä kaupungista ja sen liepeiltä löytyy monenlaista tekemistä.

Oheassa viimeinen osa viime kesän seminaarin annista. Tee- mana oli silloin vakoilu ja tiedustelu.

Onko vakoilu yliarvostettua?

Dos. **Juha Pohjonen** väitti vakoilua yliarvostetuksi hämmästellessään maanpetoksen rinnastamista rikoslaisista murhaan. "James Bondia ei löydy", hän luonnehti vakoilua Suomessa.

Heti sodan jälkeen 1944 kaikki eivät kestäneet tappiota, vaan mm. **Petter Forsström**, **Ruth Munck** ja **Lauri Törni** tuomittiin yhteistyöstä Saksan kanssa. Rakastunut Marja Tyllinen taas piilotteli toista vuotta saksalaisista miesystäväänsä saaden tästä puolen vuoden maanpetostuomion.

1940-luvulla "rajaseutu kihisi tiedustelijoita". Suomesta haluttiin vainoharhaisesti mitä tahansa tietoja. Neuvostoupeeerit eivät tulleet Suomen puolelle, vaan houkuttelivat nauttimaan vodkaa ystävyysmerkeissä. Vakoiluun otettiin aina kirjallinen sitoumus, jolla voitiin kiristää.

Rajaseudulla tuomittiin 1950-luvulle saakka kaikkiaan 47 vakoilijaa, joiden palkkiot olivat rajoittuneet viinapulloihin. Vähäisiä olivat saadut tiedotkin, mutta näin pyydystettiin ihmisiä koukuun vastaisen varalle.

Nato puolestaan värväsi 1950-luvun alussa suomalaisia kaukopartiomiehiä tiedustelijoiksi hyvillä palkkioilla. He kävivät mm. Muurmanskin ja Sortavalan tienoilla. Kaikki siirtyivät sitten Yhdysvaltoihin, pari heistä sai Suomeen palattuaan pienen tuomion.

Valt. tri **Kimmo Elo** varoitti tekemästä kovin huimia johtopäätöksiä DDR:n kohutusta Stasi-aineistosta. Hän ehdotti erityistä tutkimusohjelmaa, jossa tiedot liitettäisiin kokonaisuuteen. Ennen muuta turvallisuusministeriön eli Stasin aineisto palvelee DDR:n ja sen valtiopuolueen SED:n tutkimista.

On kuitenkin luonnollista, että Stasi-aineistom Suomea sivuavat tiedonmurut kiinnostavat suoma-

Historian Ystävien Liiton ja Lahden kansanopiston XXV historian kesäseminaari Lahden kansanopistossa 15.–17.6. 2009

SUOMALAISUUDEN OMAKUVA

Maanantai 15.6.

- 8.30–10.00** Ilmoittautuminen ja tulokahvi
10.00–10.15 Seminaarin avaus, **rehtori Ville Marjomäki**
10.15–11.45 Taloudelliset ja demografiset tekijät suomalaisuuden muovaajina, **professori Ilkka Nummela**
Lounas
12.00–13.00 Kansalaisyhteiskunnan synty – kansalaistoiminnan historiallisista ja sosiologisista edellytyksistä, **professori Matti Klinge**
Kahvi
14.30–15.00 Kansakunnan muotoutuminen, **akateemikko Päiviö Tommila**
15.00–16.30 Suomalainen sivistyneistö, **professori Matti Klinge**

Tiistai 16.6.

- 7.00–9.00** Aamiainen
9.00–10.30 Maaseudun järjestäytyminen, **tal.kand. Juha Kuisma**
10.30–12.00 Suomenruotsalaisen kuva, **professori Laura Kolbe**
12.00–13.00 Lounas
13.00–14.30 Suomalainen lukutaito – kansanopetus ja kirjastot, **professori Jukka Sarjala**
14.30–15.00 Kahvi
15.00–16.30 Kansalaisuus ja perheihanteet – Maritta-liike kansalaiskasvattajana, **professori Anne Ollila**
17.00–18.30 Suomen puoluejärjestelmän synty ja muotoutuminen, **professori Timo Soikkanen**

Keskiviikko 17.6.

- 7.00–9.00** Aamiainen
9.00–10.30 Ammattiyhdistysliike ja kansallinen etu – ay-liike suomalaisuuden rakentajana, **dosentti Tapio Bergholm**
10.30–12.00 Isänmaan palveluksessa – Lottajärjestöjen Suomikuva, **dosentti Tiina Kinnunen**
12.00–13.00 Lounas
13.00–14.30 Hurskas kurjuus – Suomalaisuus kirjallisuudessa, **professori Panu Rajala**
14.30–15.00 Seminaarin päättäminen ja kahvi

Kurssimaksu 120 euroa sisältäen luennot ja ohjelman mukaiset ruokailut. Yhden päivän maksu 40 euroa. Majoitus 20 euroa/yrk. Päätoimisille opiskelijoille 50 % alennus.

Tiedustelut ja ilmoittautumiset 29.5.2009 mennessä opiston kotisivuilla (www.lahdenkansanopisto.fi) olevalla lomakkeella tai Lahden kansanopisto/rehtori Ville Marjomäki, puh. (03) 878 1100, sähköposti vile.marjomaki@lahdenkansanopisto.fi tai kurssisihteeri Pirkko Wahlfors, puh. (03) 878 1188, faksi (03) 878 1234, sähköposti pirko.wahlfors@lahdenkansanopisto.fi.

laisia – etenkin, kun Moskovassa KGB:n arkistot ovat pikemmin sulkeutuneet 1990-luvun alun kaaoksen jälkeen.

Elon mukaan Yhdysvaltoihin kulkeutuneessa Stasin Sira-tietokannassa on 290 Suomea koskevaa dokumenttia, jotka liittyvät 33 operaatioon. Eniten eli 70 dokumenttia kuuluu koodille XV/11/69, jonka takana oli valtioneuvoston päätiedottaja **Jukka Rusi**. 123 Sira-dokumenttia liittyi ulkopoliittikkaan ja 52 puolueisiin, etenkin vasemmistoon. Talousdokumenttija oli noin viidennes ja tieteeseen liittyviä viitien prosenttia.

Dos. **Ilmari Susiluoto** kertoi tiedusteluun liittyvästä etenkin Venäjällä. Supon osastopäällikkö **Harri Sarvanto** tarjosi ajankohtaiskatsauksen vastavakoilusta tällä hetkellä. (JVE)

Liiton jäsentiedotus

Historian Ystävien Liiton toiminnasta kerrotaan ensi sijassa *Historian Ystävissä*. Säilytä siis lehti ainakin tapahtumiin saakka.

Liiton kotisivut ovat [www-osoitteessa http://pro.tsu.fi/hyl](http://pro.tsu.fi/hyl). Ne pyritään pitämään jatkuvasti ajan tasalla. Siellä julkaistaan myös tuoreeltaan *Historian Ystävä*. Sieltä lehti siis löytyy, jos se sattuisi hukkumaan.

Tietoja saa myös *sibteeriltämme Julia Burmanilta*, joka on parhaiten tavoitettavissa Tieteiden talolta keskeisillä kello 16-17 ja torstaisin klo 10-12 puhelimella 09-22869351. Faksinumero on 09-228 69266 ja sähköpostiosoite sbs@histseura.fi. Postiosoite on Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki.